

УДК 351.84:364.442.6

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Тимофєєва М.І.

MODERNIZATION OF THE SYSTEM OF SOCIAL PROTECTION

Timofieieva M. I.

Стаття присвячена модернізації системи соціального захисту ґрунтуючись на сучасних реаліях життя. Сучасні реалії розвитку держави потребують значного переосмислення функціонування системи соціального захисту населення, постановки нових завдань, які покликані вирішувати ця система, та механізмів здійснення соціального захисту населення, що мають бути адекватні ринковим умовам.

Ключові слова: соціальний захист, соціальна політика, соціальна допомога, внутрішні переміщені особи.

Вступ. На всіх етапах історичного розвитку суспільства соціальний захист був індикатором громадянської позиції держави. Його ефективна організація, модернізація, пристосування до реалій є гарантом стабільності суспільства. Поняття «модернізація» у перекладі з англійської означає «осучаснення», що по своїй суті передбачає впровадження у суспільство ознак сучасності. У свою чергу, соціальна модернізація передбачає формування відкритого суспільства з динамічною соціальною структурою. Сучасна Україна потребує якомога ефективнішої модернізації системи соціального захисту для поліпшення становища своїх громадян.

Основним питанням сьогодення є забезпечення гідного рівня якості життя населення. Одним із негативних чинників стабільного розвитку та покращення рівня соціальної захищеності незахищених верств населення є складна ситуація на сході країни в результаті якої в Україні значно збільшилася кількість осіб які потребують державної підтримки.

З 2014 року в Україні було здійснено велику кількість заходів, щодо забезпечення вимушених переселенців всім необхідним, хоча б на перший час. Але оскільки наша країна не має відповідного досвіду поетапних дій в подібних ситуаціях виникла велика кількість питань нагального значення.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Дослідженням міграційних процесів та проблем

внутрішньо переміщених осіб приділено увагу багатьох вітчизняних вчених, таких як Е. М. Лібанова, І. П. Майданік, О. А. Малиновська [1], О. У. Хом ра, І. М. Прибиткова, Ю. І. Римаренко, О. О. Чуприна [2]. Окремі підходи щодо вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб наведено авторами А. Солодько, Т. Доронюк [3], Т. В. Бондар [4]. Проте ці дослідження не є вичерпаними, що зумовлює та відкриває простір для подальших наукових розробок.

Мета. Метою статті є наукове обґрунтування та осмислення пріоритетних напрямків модернізації системи соціального захисту.

Матеріали та результати дослідження. Модернізація соціального захисту в Україні обумовлена не лише доцільністю створення дієздатних соціальних амортизаторів як інструментів соціальної підтримки державою вразливих верств населення, а й необхідністю підвищення в країні рівня суспільної довіри, соціальної згуртованості, що сприятиме накопиченню соціального капіталу.

Особливістю сучасного етапу розвитку є модернізація всіх сфер соціального життя.

Положення Конституції України та законодавчих актів спрямовані на захист прав людини і громадянина. Закріплені конкретні орієнтири державної політики у сфері соціального захисту, що пов'язуються з досягненням гідного життєвого рівня громадян в державі. Національна система соціального захисту спрямована на вирішення соціальних проблем. Однак для ефективного функціонування цієї системи повинні бути економічні умови, адже як реальне втілення задекларованих положень, так і їх подальша оптимізація залежить від фінансування, що можливе тільки при достатньому рівні економічного розвитку. Проте поки ця економічна задача не вирішена, актуальним стає пошук нових моделей соціального захисту – ефективних і водночас таких, що не потребують значних матеріальних витрат та з урахуванням умов сьогодення. Принциповий момент соціальної політики – це те, що система соціального захисту має складатися із двох частин – активної та пасивної. Пасивна соціально-захисна діяльність

здійснюється стосовно соціального захисту громадян, нездатних або частково нездатних до трудової діяльності, шляхом виплати пенсій, соціальних допомог тощо; фінансування гарантованої безоплатної медичної допомоги; забезпечення права соціально незахищених осіб на соціальне житло; забезпечення безоплатної освіти в державних і комунальних закладах освіти. Активна складова полягає в створенні умов для того, щоб людина перш за все сама мала можливість заробити собі на життя. Через таку активну складову реалізуються принципи самозабезпечення та самозахисту громадян. Як свідчить досвід розвинених соціальних держав світу, а також постсоціалістичних держав, які відносно успішно долають етап своєї суспільної трансформації, поєднання пасивних та активних заходів – це обов'язкова умова ефективності соціального захисту. Наприклад, у Чехії розмір соціальної допомоги, яка надається малозабезпеченим громадянам, залежить не тільки від майнового стану заявника, але й від ступеня його активності, спрямованої на вихід з кризової ситуації. У Польщі в багатьох місцевих центрах із надання соціальної допомоги обов'язковою умовою її надання є виконання одержувачем певної соціальної роботи [5, с. 16]. Підвищенню рівня зайнятості економічно активної частини населення держава приділяє значну увагу. Активна політика зайнятості на ринку праці має відповідати раціональній структурі суспільних потреб і вирішувати завдання щодо працевлаштування громадян, підвищення їхньої мобільності і конкурентоспроможності.

Важливою умовою підвищення ефективності системи соціального захисту в Україні є перехід від централізації до децентралізації. Такий підхід означає, що держава як суб'єкт соціального захисту з метою забезпечення оптимального узгодження загальнодержавних цілей та інтересів з особливостями розвитку окремих регіонів має розробляти лише загальнонаціональну філософію, основні принципи такої політики, стратегічні напрями діяльності регіонів щодо регулювання соціальних процесів, здійснювати координаційну діяльність у цій сфері. На територіальному рівні основним суб'єктом здійснення соціального захисту повинен стати регіон, який реалізує цю стратегію. Подібний розподіл також ефективно відобразиться на внутрішніх переселеннях оскільки буде спрощено систему отримання соціальних пільг, адресних допомог, удосконалено роботу з психологічної підтримки та адаптації.

Соціальний захист на місцевому рівні покликаний забезпечувати раціональне використання ресурсного потенціалу регіону і на цих засадах вирішувати соціальні проблеми місцевого населення, дотримуючись балансу інтересів і держави, і регіонів. Можна сказати, що останнім часом значно посилилася роль регіонів у вирішенні життєво важливих питань суспільного розвитку. Як влучно зауважує О. Іщенко, регіони перестають бути простими виконавцями волі центру і все більше набувають ролі повноправного суб'єкта державного управління [6, с.

336]. Дійсно, проблеми створення умов для самостійного вирішення територіальними громадами питань свого соціально-економічного функціонування отримують все більшу увагу з боку громадськості та владних структур. Разом з тим ще зберігається тенденція нерівномірності економічного розвитку регіонів, а відповідно їх ресурсів та можливостей щодо надання послуг соціального захисту громадянам.

Одним із шляхів вдосконалення соціального захисту є також підвищення ролі недержавних громадських організацій в цій сфері. Для поліпшення їх діяльності в напрямі соціального захисту населення необхідно розробити юридичні, нормативно-правові основи благодійності, передбачити певні податкові пільги при запровадженні у життя соціальних проєктів та програм, здійснення яких сьогодні не забезпечено або недостатньо забезпечено урядом країни. Виникнення недержавних організацій стало важливою зміною у сфері соціального захисту після здобуття незалежності України. Вони декларують свою місію як вирішення соціальних проблем взагалі чи проблем окремих груп користувачів соціальних послуг. Однак для ефективного здійснення функцій соціального захисту недержавним громадським організаціям потрібно подолати деякі труднощі, серед яких можна відзначити наступні: їх розрізненість, недостатнє використання можливостей взаємодії з державними та міжнародними структурами, низьку інформованість населення про діяльність таких організацій, відсутність традицій громадянського суспільства, недосконалість правових засад діяльності недержавних громадських організацій тощо. Такі обставини ускладнюють розвиток недержавного сектора, але в цілому можна констатувати все більше посилення його ролі в наданні послуг соціального захисту і зростання впливу на соціальну сферу в Україні.

На основі проведеного дослідження автори можна надати наступні рекомендації щодо шляхів вдосконалення системи соціального захисту в Україні:

– збільшити значення місцевих органів влади у розв'язанні проблем соціального захисту через формування ефективної структури управління, забезпечення необхідних фінансових ресурсів, розширення переліку соціальних послуг, які надаються на місцях, підвищення кваліфікації соціальних працівників, необхідність залучення висококваліфікованих фахівців в сфері психології;

– надання соціальних послуг населенню на регіональному рівні повинно бути максимально децентралізоване, треба інтенсивно розвивати мережу служб;

– підвищити роль недержавних громадських організацій у формуванні системи соціального захисту населення в Україні. Для покращення партнерських відносин між органами влади та громадськими організаціями необхідно здійснювати спільну координацію дій, проводити заходи з метою визначення пріоритетів у сфері соціального захисту. Доцільно також створити мережу державних консультаційних служб із залученням громадських організацій з

метою широкого інформування громадян про їх права і обов'язки у сфері надання державної соціальної допомоги;

– зміцнити активну складову соціального захисту шляхом продуктивної, спрямованої політики зайнятості. Особливе значення мають такі заходи, як посилення мотивації до легальної зайнятості, сприяння зайнятості населення шляхом збереження існуючих та створення нових робочих місць на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності, впровадження заходів щодо детинізації відносин у сфері зайнятості населення.

– розширити спектр соціальних послуг для розвитку дітей та допомоги батькам у правильному догляді за дитиною, допомога кваліфікованого медичного працівника в консультуванні батьків, щодо правильності та ефективності розвитку дитини.

Висновок. Дослідження соціального захисту мають перспективу подальшого продовження, розвитку та модернізації. Перед науковцями стоїть безліч питань, які потребують нових підходів вирішення. Серед них можна виокремити такі, як посилення ролі органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій як суб'єктів соціального захисту, шляхи оптимізації діяльності недержавних громадських об'єднань та організацій в галузі соціальної політики, розвиток соціального партнерства, переймання досвіду ефективних соціальних програм та адаптація їх до наших умов, і багато інших проблем, від вирішення яких залежить побудова соціальної державності в Україні.

Література

1. Малиновська О. А. Шляхи вирішення проблеми внутрішніх переміщених осіб: деякі уроки із зарубіжного досвіду: [аналітична записка] [Електронний ресурс] / О. А. Малиновська. — Режим доступу: <http://niss.gov.ua/articles/1609/>
2. Чуприна О. О. Формування національних інструментів надання допомоги внутрішньо переміщеним особам / О. О. Чуприна // Вісн. Донецьк. нац. ун-ту: Серія В. "Еко номіка і право". — 2015. — № 1. — Вінниця: Вид-во ДонНУ, 2015. — С. 467.
3. Солодько А. Захист соціально-економічних прав внутрішньо переміщених осіб: першочергові завдання для України: [звіт] [Електронний ресурс] / А. Солодько, Т. Доронюк. — Режим доступу: [http://www.cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/045/original/ CSR_ IDP.pdf?1400493355](http://www.cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/045/original/CSR_IDP.pdf?1400493355)
4. Бондар Т. В. Доступ до медичних послуг та психологічний стан внутрішньо переміщених осіб (результати соціологічного дослідження "Оцінка потреб внутрішньо переміщених жінок та осіб похилого віку в Україні") [Електронний ресурс] / Т. В. Бондар. — Режим доступу: <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2015/02/Bondar.pdf>
5. Шестакова Е. Реформирование системы социальной защиты населения в странах Восточной Европы // МЭ и МО. — 2007. — № 1. — С. 15-23.
6. Іщенко О. Актуальні питання розвитку місцевого самоврядування на сучасному етапі // Вісник Національної академії державного управління. — 2004. — № 3. — С. 333-339.

References

1. Malinovskaya O. A. Ways of solving the problem of internally displaced persons: some lessons from foreign experience: [analytical note] [Electronic resource] / O. A. Malinovska. — Mode of access: <http://niss.gov.ua/articles/1609/>
2. Chupryna O. O. Formation of National Instruments to Provide Assistance to Internally Displaced Persons / O. Chupryna // Vysn. Donetsk nats Un-th: Series B. "Economics and Law". — 2015. — № 1. — Vinnitsa: View of DonNU, 2015. — P. 467.
3. Solodko A. Protection of socio-economic rights of internally displaced persons: priority tasks for Ukraine: [report] [Electronic resource] / A. Solodko, T. Doronyuk. — Access mode: [http://www.cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/045/original/ CSR_ IDP.pdf?1400493355](http://www.cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/045/original/CSR_IDP.pdf?1400493355)
4. Bondar T. V. Access to medical services and the psychological state of internally displaced persons (the results of a sociological study "Assessment of the needs of internally displaced women and elderly people in Ukraine") [Electronic resource] / T.V. Cooper. — Access mode: <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2015/02/Bondar.pdf>
5. Shestakova E. Reformation of the system of social protection of the population in the countries of Eastern Europe // ME and MO. — 2007. — No. 1. — P. 15-23.
6. Ishchenko O. Topical issues of development of local self-government at the present stage // Bulletin of the National Academy of Public Administration. — 2004. — No. 3. — P. 333-339.

Тимофеева М.И. Модернизация системы социальной защиты

Статья посвящена модернизации системы социальной защиты основываясь на современных реалиях жизни. Современные реалии развития государства требуют значительного переосмысления функционирования системы социальной защиты населения, постановки новых задач, которые призваны решать эта система, и механизмов осуществления социальной защиты населения, должны быть адекватны рыночным условиям.

Ключевые слова: социальная защита, социальная политика, социальная помощь, внутренние перемещенные лица

Timofieieva M. I. Modernization of the social protection system

The article is devoted to the modernization of the system of social protection based on modern realities of life. The current realities of the development of the state require a significant rethinking of the functioning of the social protection system of the population, setting new tasks that this system is called upon to address, and mechanisms for implementing social protection of the population, must be adequate to market conditions.

Key words: social protection, social policy, social assistance, internal displacement of a person.

Тимофеева М.І. – аспірант кафедри економіки та соціальних наук ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Рецензент: д.е.н, проф. **Чернявська Є.І.**

Стаття подана 15.05.2017.